

Geografija 3 (ekonomske škole)

Feletar, D., Šiljković, Ž.: *Geografija 3*, Meridijani, 2014.

Sadržaj

OSNOVNE OZNAKE POSTINDUSTRIJSKOG DOBA	2
GLOBALIZACIJA GOSPODARSTVA.....	3
MULTINACIONALNE KOMPANIJE	4
REGIONALNE INTEGRACIJE	5
REGIONALNE I SVJETSKE ORGANIZACIJE.....	7
TEHNOLOŠKI PARKOVI I PODUZETNIČKE ZONE	8
EKOLOGIJA I GOSPODARSKI RAZVOJ	8
ULOGA PROMETA I RAST GRADOVA	9
POVEĆANJE RAZLIKA U RAZVIJENOSTI REGIJA – POSLJEDICA GLOBALIZACIJE	11
GOSPODARSKO-DRUŠTVENE SUPROTNOSTI SJEVERA I JUGA	12
NERAVNOMJERAN RAZVOJ I EKSPLOZIJA STANOVNIŠTVA	13
DRUŠTVENE POSLJEDICE NEJEDNAKOG RAZVOJA	14
EUROPSKA UNIJA U PREVIRANJU.....	17
NJEMAČKA	17
FRANCUSKA.....	21
UJEDINJENO KRALJEVSTVO	25
ITALIJA	28
IRSKA – PRIMJER NOVOG RAZVOJNOG MODELA	30
GRUPACIJA NAFTA	31
SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE	31

POSLEDICE GLOBALIZACIJE GOSPODARSTVA

OSNOVNE OZNAKE POSTINDUSTRIJSKOG DOBA

ŠEST RAZVOJNIH FAZA GOSPODARSTVA

- razvoj promatramo s gledišta danas najrazvijenijih država svijeta
- faze:
 1. agrarna društva – mala, lokalna tržišta, slabo razvijena trgovina i prometna sredstva malog kapaciteta
 2. manufakturno društvo – nakon velikih geo. otkrića – proizvodnja dobara u manufakturama, sirovine iz kolonija – širi se trgovina i promet – društvene promjene – stvara se građanski sloj društva
 3. moderno društvo – izum parnog stroja – raste broj industrijskih pogona (lociranih u gradovima) – izraženi procesi deagrarizacije i deruralizacije na selu te urbanizacije i industrijalizacije u urbanim sredinama
 4. faza zrelog industrijskog društva – potkraj 19. st u ovu fazu ulaze industrijski razvijenije zemlje – kolonijalni imperijalizam europskih zemalja i rast investicija u industriju
 5. faza masovne proizvodnje ili fordizam – sredinom 20. st – masovna serijska proizvodnja, rast standarda stanovništva i stvaranje potrošačkog društva
 - razvijaju se tercijarne i kvartarne djelatnosti
 6. faza globalnog društva ili društvo znanja – prevlast multinacionalnih kompanija, razvoj informacijskih tehnologija, premještaj industrije u manje razvijene regije, smanjenje broja ind. radnika (ali ne i udjela industrije u BDP-u)
 - radnici iz industrije zapošljavaju se u tercijarnim i kvartarnim djelatnostima
 - udio BDP-a i zaposlenih u primarnim djelatnostima se smanjila na ispod 5%; u sekundarnim 20-25% zaposlenih te tercijarni i kvartarni sektor oko 70%
 - poslijeindustrijsko društvo (doba) – drugi naziv za ovu fazu radi smanjenja broja ind. radnika
- velike regionalne razlike u razvijenosti u svijetu – diferenciranost geografskog prostora – koje se još više povećavaju radi nejednakog razvoja

PET CIKLUSA INDUSTRIJALIZACIJE

- industrijalizacija – razvoj i jačanje industrije, povećanje udjela zaposlenih u sekundarnim djelatnostima.
- proces industrijalizacije odvijao se u 5 ciklusa:
 1. od početka primjene parnog stroja do 1815. g
 - prednjače UK, Belgija i SAD
 2. od 1815. do 1880-ih
 - industrijalizacija se širi u Francusku, Njemačku, Rusiju, Austro-Ugarsku Monarhiju, Švedsku
 - prevladava metalurgija – čelik, gradnja željezničkih pruga i brodogradnja
 3. od 1880-ih do 1. svj. rata
 - industrijalizacija zahvaća zemlje južne Europe (Italije) i neke zemlje Novog svijeta (Kanada i Australija)
 - u starim ind. regijama šire se kemijska i elektrotehnička ind. te proizvodnja vozila i opreme
 4. međuratno razdoblje
 - industrijalizacija se širi u zemlje srednje Europe (Čehoslovačka, Poljska) i dijelove istočne Azije (Japan)
 - UK prestaje biti vodeća ind. zemlja, ulogu preuzima SAD
 5. druga polovica 20. st
 - industrijalizacija se širi na zemlje istočne, jugoistočne i jugozapadne Azije (Koreja, Tajvan, Saudijska Arabija, Irak, Iran, Kuvajt, Singapur) te polako i na ostale zemlje svijeta

- naglo se razvijaju automobilska, zrakoplovna, elektrotehnička i kemijska ind.
- krajem 20. st – industrija visoke tehnologije, mikroelektrotehnika, svemirska tehnologija i robotika
- Kina postaje industrijska velesila

PROSTORNE I ORGANIZACIJSKE PROMJENE INDUSTRIJE

- **tehnopolisi** – porast sredstava komuniciranja, brz razvoj prometa, povezivanje industrije i znanstvenih institucija
- svijet postaje međuzavisan – globalno selo
- rast svjetske trgovine (uvoz i izvoz) i ubrzano stvaranje i jačanje regionalnih integracija (EU, NAFTA, ASEAN i dr)
- mijenja se način poslovanja – JIT ili JOT sustav organizacije i kaizen u Japanu
 - kaizen – udruženje malih poduzeća s velikim multinacionalnim kompanijama – kooperanti
- sve više se ulaže u istraživanje i razvoj, a posebno na polju tehnologije
- izbor lokacije proizvodnje bitno se promijenio – na prvom mjestu su ekološki i mikrolokacijski faktori – za lokaciju su bitni lokalni uvjeti (npr. poticaji, porezi, uređene poduzetničke zone, školovana radna snaga, jeftina infrastruktura...) – faktor dostupnosti postaje manje važan
- negativne posljedice posljeindustrijskog društva – produbljivanje nejednakog razvoja regija u svijetu, nove krize, migracije stanovništva

GLOBALIZACIJA GOSPODARSTVA

- globalno gospodarstvo je širenje i produbljivanje međunarodnih tokova trgovine, financija i informacija u jedno povezano globalno tržište
- globalno gospodarstvo je ekonomija koja ima sposobnost raditi kao jedinica stvarnog vremena na planetarnoj razini – pritiskom jednog gumba goleme količine novca se odašilju diljem svijeta

SVE VEĆI PROTOK ROBA I KAPITALA

- **globalizacija** je opća gospodarska, politička i kulturna povezanost svijeta
- s ekonomskog gledišta, globalizacija je proces kojim se umanjuju zapreke u međunarodnoj trgovini i povećava međunarodna ekonomska integracija država te rezultira stvaranjem globalnog tržišta
- početkom globalizacije smatra se
 - prva industrijska revolucija i kapitalistički način proizvodnje (cilj je stjecanje)
 - drugi smatraju početak globalizacije krajem 20. st kada se razvija telekomunikacija i prometni sustav, informatizira društvo i ostvaruje tehnološki napredak
- obilježja globalizacije:
 - dinamičan tehnološki napredak i inovativnost
 - ekonomska prilagodljivost
 - konkurentnost
- cjeloživotno učenje i usavršavanje
- **ekonomija znanja i ekonomija informacija** – novi oblici ekonomije

GLOBALIZACIJA INDUSTRIJE

- planiranje se odvija u sjedištima kompanija, a proizvodnja se organizira u više pogona diljem svijeta a proizvode se prodaje u što više zemalja
- globalizacija je posebno zahvatila farmaceutsku, naftnu, telekomunikacijsku, biotehnološku, elektroničku i automobilsku industriju

GLOBALIZACIJA TRGOVINE I IZRAVNIH STRANIH ULAGANJA

- sve veća proizvodnja roba i usluga te smanjenje cijena prijevoza potaklo je globalizaciju svjetske trgovine

- svjetska proizvodnja robe se povećala 5 puta od 1950. do 1994., dok se međunarodna trgovina robom povećala 14 puta
- od 1990. do 2012. vrijednost svjetske trgovine raste 20 puta brže od svjetske proizvodnje roba
- ljudi više kupuju robu proizvedenu u drugim zemljama
- strana ulaganja su se povećala od 1990-ih (200 mlrd \$) do 2007. (2000 mlrd. \$) za 10 puta – govori o udjelu stranih kompanija u vlasništvu nad zemljištem, zgradama, u tvrtkama i sl.
 - smanjeno ulaganje 2008. radi gospodarske krize – svijet je međupovezan
- **GATT** – (General Agreement on Tariff and Trade) – Opći sporazum o carinama i trgovini – osnovan 1947. radi smanjenja carina i ukidanja uvožno-izvoznih kvota
 - carine smanjene na 6% (1980.) pa na 3% (1990-ih)
- 1994. g - GATT širi svoje djelovanje i prerasta u WTO (World Trade Organization) – Svjetska trgovinska organizacija (nije dio UN-a) – 164 članice (2018.) – sjedište u Ženevi
- **OECD** (Organisation for Economic Cooperation and Development) – organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj – osnovana 1960. kao nasljednik OEEC (Organizacija za europsku ekonomsku suradnju) kojoj je cilj bila provedba Marshallova plana za obnovu poslijeratne Europe – danas ima 35 članica

MULTINACIONALNE KOMPANIJE

- multinacionalne kompanije su velike poduzetničke, trgovačke i/ili industrijske kompanije koje imaju svoje podružnice u više zemalja
- vlasnička struktura je složena i višenacionalna

DJELOVANJE MULTINACIONALNIH KOMPANIJA

- **multinacionalnim kompanijama** smatramo one koje djeluju u najmanje dvije (po nekima šest) država, više od četvrtine prihoda ostvaruju u aktivnostima u izvanmatičnim državama i imaju multinacionalni menadžment
 - sjedište im je u najčešće u jednoj državi, a podružnice diljem svijeta (s različitim ulogama)
- logika globalne ekonomije je proizvoditi tamo gdje je najjeftinije, a prodavati tamo gdje je najpovoljnije
- mozak proizvodnje ostaje na starim lokacijama, a proizvodnja se seli na nove lokacije u slabije razvijene sredine
- jedan dio proizvodnje seli se na nove lokacije u razvijene zemlje radi boljeg položaja na dotičnom tržištu (npr. automobilska industrija se seli u zapadnu Europu ili SAD)

SJEDIŠTA MULTINACIONALNIH KOMPANIJA

- većina multinacionalnih kompanija ima sjedišta u industrijski razvijenijim dijelovima svijeta (države OECD-a)
- od 100 najvećih, 85 ih ima sjedište u tzv. Trijadi (36 u državama NAFT-e, 31 u državama zajedničkog europskog tržišta i 18 u državama istočne Azije)
- sve veću ulogu imaju kompanije iz Ruske Federacije, Brazila, Australije te JZ, J i JJ Azije
- broj MNK iz SAD-a opada, iz Europe stagnira a iz Azije doživljava eksploziju
- u zadnje vrijeme najviše se ulaže u MNK u Indiji, Kini, SAD-u, Ruskoj Federaciji, Brazilu, UK-u, Poljskoj, Njemačkoj i Australiji
- **6 industrijskih grana prevladava u prvih 100 MNK** – automobilska, naftna, elektrotehnička i elektronska, farmaceutska i telekomunikacijska industrija te proizvodnja električne energije, plina i vode
- MNK ostvaruju više od polovice svjetske trgovine

UTJECAJ MNK-a NA DRUŠTVENE PROMJENE

- **keiretsu sustav** u Japanu – brojni mali ind. proizvođači se povezuju s jednom multinacionalnom kompanijom
- ponekad velike MNK surađuju međusobno

- MNK pri otvaranju novih pogona izravno pregovaraju s državama i na taj način mogu utjecati na zakone države
- negdje utječu i na političke odluke i izbore u državama (banana države)
- MNK lobiraju kod političara u svoju korist
- Siemens – poduzeće koje najviše izdvaja za podmićivanje (lobiranje)

REGIONALNE INTEGRACIJE

RAZINE EKONOMSKIH INTEGRACIJA

- integracija – proces ujedinjavanja ekonomskih, političkih ili socijalnih funkcija u jedinstveni sustav
 - udružuju se pojedini gospodarski subjekti, grane gospodarstva ili države
- prema području djelovanja razlikujemo:
 - političke integracije / organizacije
 - političko-ekonomske
 - vojno-političke
- integracije mogu biti regionalne ili kontinentalne, dok organizacije mogu biti regionalne ili svjetske
- u teoriji ima 6 stupnjeva ekonomskog integriranja:
 1. okvirni sporazum o trgovini i ulaganjima i bilateralni investicijski ugovori
 - uklanjanje zapreka u trgovini i rješavanje sporova
 - prvi korak prema sporazumu o slobodnoj trgovini
 - bilateralni investicijski ugovori – uspostavljaju se uvjeti za privatne investicije državljana i tvrtki država potpisnica
 2. ugovor o slobodnoj trgovini – zona slobodne trgovine
 - uspostavlja se zona slobodne trgovine između 2 ili više zemalja
 - ukidanje ili smanjenje carina, kvota, propisa...
 - primjer: CEFTA, NAFTA i MERCOSUR (južna Amerika)
 3. carinska unija – uklanjanje svih zapreka među članicama i zajednička vanjska trgovinska politika prema nečlanicama
 - primjeri: Andska zajednica (CAN), Istočnoafrička zajednica (EAC) i Južnoafrička carinska unija (SACU)
 4. zajedničko tržište – carinska unija plus dodatna sloboda kretanja robe, kapitala, usluga i radne snage među članicama
 - primjeri: Europski gospodarski prostor (EEA), Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (EFTA), ZND, Južnoazijska zona slobodne trgovine (SAFTA), ASEAN, EURASEC..
 5. ekonomska unija – stupanj ekonomskog udruživanja gdje se provodi zajednička tržišna pravila i uvodi se zajednička valuta, ujednačavaju stope poreza te zajednička monetarna i financijska politika – članice Eurozone, Švicarska i Lihtenštajn
 6. politička unija – najveći stupanj integracije – nastaju zajednička naddržavna politička tijela i činovnički aparat
 - ima federalnu strukturu

OSNOVNI POTICAJI UDRUŽENJU

- danas u svijetu ima nekoliko regionalnih i 40-ak slabijih trgovinskih integracija
- neke države su članice dvaju ili više regionalnih trgovinskih blokova – npr. SAD je članica Sjevernoameričkog sporazuma o trgovini (NAFTA), Zone slobodne trgovine Amerika (FTAA) i Azijsko-pacifičke ekonomske suradnje (APEC)

- Europska unija s afričkim i azijskim sredozemnim državama čini trgovinski blok Euromediterransko područje slobodne trgovine (EMFTA)

EUROPSKE INTEGRACIJE

- **Europska unija** – najjača europska i svjetska regionalna integracija
 - 28 članica – međusobno civilizacijski i gospodarski slične
 - utemeljena 1957. Rimskim ugovorom i nekoliko puta proširivana
 - 2004. u EU su se pridružile tranzicijske postkomunističke zemlje – Cipar, Malta, Češka, Slovačka, Slovenija, Mađarska, Poljska, Estonija, Litva i Latvija
 - 2007. – Rumunjska i Bugarska
 - 2013. – Hrvatska
 - cilj EU je stvaranje Sjedinjenih europskih država
- **Euromediterransko područje slobodne trgovine (EMFTA)** – članice EU i azijske i afričke mediteranske zemlje – Maroko, Alžir, Tunis, Egipat, Jordan, Libanon i Izrael
- **EFTA** – Europsko udruženje slobodne trgovine – većina članica pristupnica EU izašla je iz EFTE
 - trenutne članice: Lihtenštajn, Švicarska, Island i Norveška
 - središte u Ženevi
 - od 1994. članice EFTA-e i EU-a formirale su Europski gospodarski prostor (EEA)
- **CEFTA** – Srednjoeuropski sporazum o slobodnoj trgovini – osnovana 1992. u Krakovu – Poljska, Mađarska i Čehoslovačka
 - smatra se čekaonicom za EU, a od 2006. mogu joj pristupiti članice koje nisu kandidati za EU
 - ima 7 članica: Albanija, BiH, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Moldavija i Srbija,
- **CIS** – Udruženje nezavisnih država – 11 novonastalih država raspadom SSSR-a
 - posljednjih godina se preobrazilo u Euroazijsku gospodarsku zajednicu (EurAsEC)
 - članice: Rusija, Bjelorusija, Kazahstan, Kirgistan, Tadžakistan i Uzbekistan
 - osnivaju zajedničku carinsku uniju i gospodarski prostor – djeluje na 2 kontinenta

AMERIČKE INTEGRACIJE

- **NAFTA** – Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini – gospodarsko udruženje SAD-a, Kanade i Meksika
 - osnovana 1994. – to je zona slobodne trgovine bez društvene vizije
 - rezultat – preseljenje američkih i kanadskih tvornica u Meksiko radi jeftinije radne snage i lakših ekoloških propisa
- **MERCOSUR** – Zajedničko tržište juga - osnovali su je Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj, a pristupile su Venezuela, a Paragvaj suspendiran 2003. – sjedište u Montevideu
- **CARICOM** – Udruženje karipskih država

OSTALE REGIONALNE INTEGRACIJE

- **APEC** – Azijsko-pacifička gospodarska suradnja – okupio je 21 državu
 - prilično labav blok koji se nije još razvio
 - ako postane zona slobodne trgovine, uključivat će 40% svjetskog stanovništva, 45% BDP-a i 45% svjetske trgovine
- **ASEAN** – Udruženje država jugoistočne Azije – osnovan 1967.
 - članice: Indonezija, Filipini, Brunej, Singapur, Vijetnam, Laos, Mijanmar, Malezija, Kambodža i Tajland
 - sjedište u Jakarti
- **SACU** – Južnoafrička carinska unija
- **ECOWAS** – Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država

REGIONALNE I SVJETSKJE ORGANIZACIJE

ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NARODA

- međunarodna organizacija koja promiče i olakšava suradnju u međunarodnom pravu, sigurnosti, gospodarskom razvoju, društvenom napretku, ljudskim pravima i zalaže se za očuvanje mira u svijetu
- osnovana 1945. u San Franciscu, sjedište u New Yorku – ima 193 članice
- najveća i najvažnija svjetska organizacija
- tijela UN-a: Glavna (Opća) skupština, Vijeće sigurnosti, Tajništvo UN-a, Ekonomsko i socijalno vijeće i Međunarodni sud
- glavni tajnik UN-a: Ban Ki-moon (J. Koreja)
- brojne organizacije UN-a: FAO, UNESCO, WTO, UNICEF, MMF, WB, WHO, WMO, UNHCR...

OSTALE POLITIČKO-EKONOMSKE ORGANIZACIJE

- Vijeće Europe – nastala nakon 2. svj. rata kako bi spriječila ponovni rat
 - zalaže se za promicanje i suradnju među europskim i azijskim državama
 - članica može postati svaka europska država koja ima demokraciju, poštuje ljudska prava i potpiše konvenciju o ljudskim pravima, koja ima slobodu medija i prihvati nadležnost Europskog suda za ljudska prava
 - članice su sve europske države osim Kosova i Bjelorusije
- OAJ – Organizacija afričkog jedinstva – osnovana 1963. u Addis Abebi – cilj joj je borba za dekolonizaciju Afrike i suradnju afričkih država s ciljem stvaranja jedinstvenog afričkog tržišta
 - organizacija je raspuštena 2003. i zamijenila ju je Afrička unija
- Afrička unija – promiče demokraciju, ljudska prava i ekonomski razvoj Afrike
 - članice su sve afričke države (54) osim Maroka a države koje zahvati kriza isključe se privremeno
- Arapska liga – regionalna organizacija država sjeverne Afrike i jugozapadne Azije – osnovana 1945.
 - sjedište u Kairu – ima 22 članice – promiče interese i suradnju arapskog svijeta
- COLOMBO PLAN – Colombo plan za kooperativni gospodarski razvoj u južnoj i jugoistočnoj Aziji
- OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj – ima 34 članice – zemlje s visokim HDI-jem
 - sjedište u Parizu
- Svjetska banka – organizacija za financijsku pomoć srednje i slabije razvijenim zemljama
 - ima 170 članica – sjedište u Washingtonu
- MMF – Međunarodni monetarni fond – organizacija za nadziranje globalnog financijskog sustava
 - cilj organizacije je stabilizacija međunarodnih tečaja i liberalizacija ekonomske politike
 - ima 188 članica – sjedište u Washingtonu
- G8 – forum koji čini 8 najrazvijenijih država svijeta
 - ministri pojedinih resora raspravljaju o određenim pitanjima
 - nema administrativnu strukturu niti sjedište
 - Kanada, SAD, UK, Francuska, Njemačka, Italija, Japan i Rusija
- OPEC – Organizacija država izvoznica nafte – sjedište u Beču
 - organizacija određuje godišnju količinu proizvodnje i cijene nafte
 - raspolaze s 2/3 svjetskih rezervi nafte, a proizvodi oko 1/3 svjetske nafte
 - članice: Alžir, Angola, Ekvador, Iran, Irak, Kuvajt, Libija, Nigerija, Katar, Saudijska Arabija, UAE i Venezuela

NATO – VOJNO-POLITIČKA ORGANIZACIJA

- NATO – Sjevernoatlantski vojni savez – osnovan 1949. s ciljem zajedničke obrane članica
- članice: 25 europskih država, SAD, Kanada i Turska
- sjedište u Bruxellesu – vodeću ulogu u svezu ima SAD
- Partnerstvo za mir – program NATO-a za suradnju s bivšim socijalističkim državama Europe

TEHNOLOŠKI PARKOVI I PODUZETNIČKE ZONE

ČISTA INDUSTRIJA

- u prošlosti je za industriju bila važna lokacija
- danas je važnije znanje i inovacije
- **industrije budućnosti** – one industrije koje će u sljedećem razdoblju ostvarivati nadprosječan rast mikroelektronika, biotehnologija, nanotehnologije, znanstvene industrije novih materijala, telekomunikacija, robotika – zahtijevaju goleme količine znanja i inovacija
- presudni lokacijski faktori u visokorazvijenim državama su kvalificirana radna snaga, razvijenost infrastrukture, ekološka ograničenja, cijene zemljišta, državna regulativa, kapital, faktori susjedstva
- lokacijski faktori kod srednje i slabije razvijenih država su isti kao i u vrijeme druge ind. revolucije – prigradske zone, prometna čvorišta i u rubnim dijelovima grada

INDUSTRIJA TEŽI OKRUPNJAVANJU

- u početku su industrijski pogoni bili razbacani unutar gradske jezgre ili uz nju
- u željezničkoj fazi, industrija se grupirala uz prugu i terminale
- okupljanjem različitih industrijskih grana i planskim mjerama unutar gradova ili na rubu gradova nastaju **industrijske zone**
- prva planirana ind. zona nastala je 1932. u Newcastleu u SAD-u
- industrijske regije su vezane i uz proces **litoralizacije** – smještanje industrije uz luke te gigantizam u pomorskom prometu – Honshu – istočna obala – tipičan primjer litoralizacije
- **industrijske regije** – veća, cjelovita geografska područja u kojima je industrija najvažniji čimbenik preobrazbe okolice – **Rhur** (Njemačka), **sjeveroistok SAD-a**, **srednja Engleska**, **Lombardija** (Italija), **Donbas** (Ukrajina)
- **nove industrijske regije** niču uz obalu Kine i drugim državama istočne i jugoistočne Azije te novim industrijskim državama Latinske Amerike
- **industrijski park** – područje koje okuplja poslovne subjekte koji primarno obavljaju aktivnost proizvodnje
- **tehnološki parkovi** – integriraju znanstvena istraživanja, razvoj novih tehnologija, proizvodnju i usluge (u Europi se koristi termin **tehnopolis** ili znanstveni park) – obično se smještaju uz velika cestovna čvorišta ili zračne luke
 - vodeći **tehnopark** Europe – **Sophia Antipolis** u Francuskoj (1969.); u SAD-u **Silicijska dolina**
- **poduzetničke zone** – zone oko grada koje imaju posebne povlastice (manja naknada za prostor, besplatne režije i sl.) gdje su smještene različite institucije i djelatnosti

EKOLOGIJA I GOSPODARSKI RAZVOJ

NARUŠAVANJE PRIRODNE RAVNOTEŽE

- ekološke promjene sredine pod utjecajem čovjeka sve su važniji problem današnjice
- tri sustava koja utječu na promjenu okoliša:
 - stanovništvo
 - tehnologija
 - organizacija društva i prostora
- stariji oblici industrije postaju čišći, a noviji se rade po većim ekološkim standardima

NAJVEĆI ZAGAĐIVAČI SU RAZVIJENE ZEMLJE

- kisele kiše, ozonske rupe i učinak staklenika – posljedice suvremenog onečišćenja okoliša
- **Montrealski sporazum** sklopljen radi sprječavanja uništavanja ozona i **Kyoto protokol** – za usporavanje globalnog zatopljenja
- **CO₂** – **ugljik dioksid** – glavni zagađivač u svijetu, nastaje izgaranje fosilnih goriva i krivac je za efekt staklenika

- godišnje raste emisija CO₂ u svim zemljama svijeta, a polovicu proizvedu visokorazvijene zemlje (14 puta više po stanovniku od nisko i srednje razvijene zemlje)
- **najveći zagađivači**: Kina (24% svjetske emisije), SAD (16%), Indija (6%), Rusija (5%) i Japan (4%)
- **najveća proizvodnja CO₂ po stanovniku**: Katar (44 tone), Trinidad i Tobago, Kuvajt, Brunej, UAE, Bahrein, Luksemburg, Australija i Saudijska Arabija (16 tona)
- siromašni gradovi imaju puno više ekoloških problema nego razvijeni
 - kineski industrijski gradovi prednjače u zagađenosti zraka – npr. Chongqing (10 mil) ima 10 puta zagađeniji zrak od New Yorka (21,9 mil), Londona (12,3 mil) ili Tokija (33,8 mil) – br. st. za metropolitanska područja

TEŽNJA PREMA ODRŽIVOM RAZVOJU

- koncept održivog razvoja teži poticanju onog razvoja kojim se ne uništava prirodna i društvena okolina
- **koncept održivog razvoja** se zalaže za **srednji put** – poticati razvoj kojim se mijenja okolina ali u podnošljivoj, održivoj i obnovljivoj mjeri
- **EKOloškoEKOnomska učinkovitost** – naglasak se stavlja na ekonomskoj isplativosti ekološkog gospodarenja
 - podrazumijeva ostvarivanje zarade i čuvanje okoliša za novo stjecanje zarade
- **indeks učinka na okoliš** (EPI indeks) – stanje okoliša, utjecaj voda na ljudsko zdravlje, utjecaj aeropolucije – 22 pokazatelja po kojima se mjeri – najveći ima Švicarska, zatim Luxemburg, Australija, Singapur; Hrvatska je na 41. mjestu
- **HDI (indeks društvenog razvoja)** – pokazatelj razvijenosti države koji se izračunava na temelju triju elemenata: očekivanog trajanja života, obrazovanja i dohotka po stanovniku iskazanog prema kupovnoj moći

ULOGA PROMETA I RAST GRADOVA

RAST CESTOVNOG I ZRAČNOG PRIJEVOZA

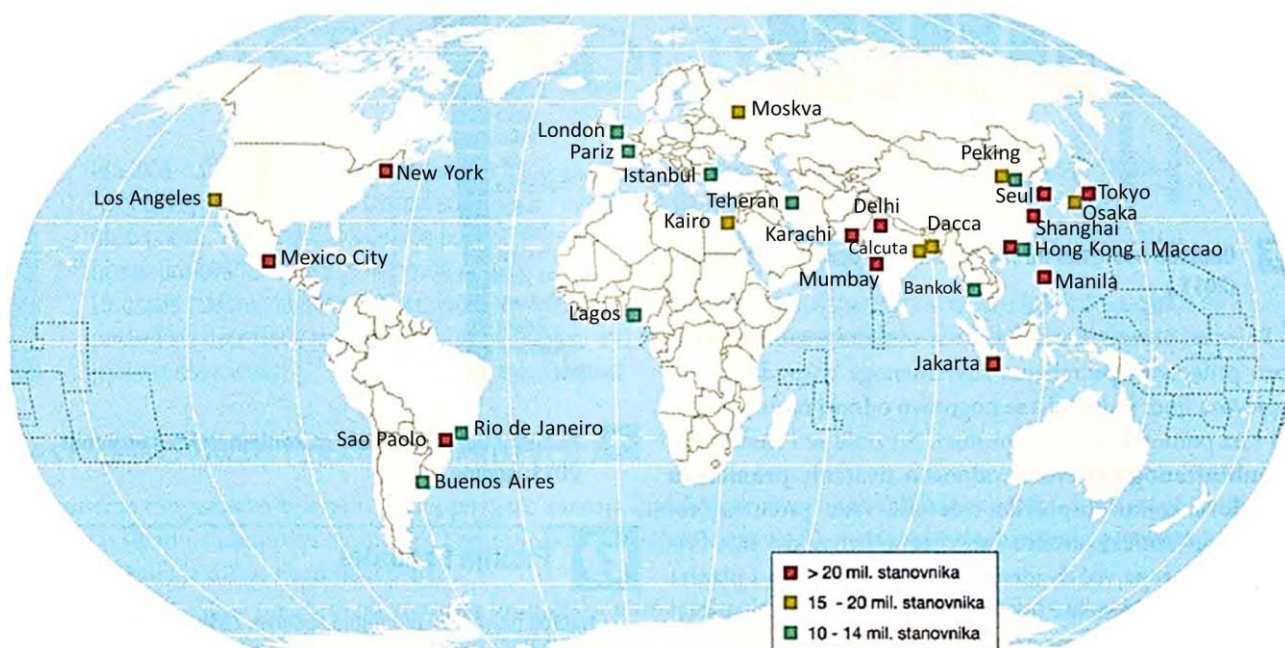
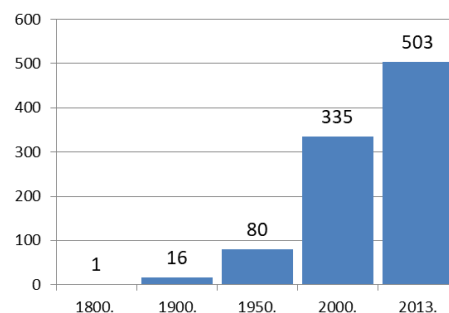
- međuzavisnost razvoja prometa i gospodarstva
- **razvoj prometa**:
 - do sredine 19. st – prevladava kolski prijevoz konjima, raste važnost pomorskog i riječnog prometa
 - od polovice 19. st – željeznica doživljava nagli razvoj (prijevoz robe)
 - od 1920-ih – nagli pad kolskog i željezničkog prometa, blagi pad pomorskog i riječnog – započinje prevlast cestovnog prometa
 - od 1950-ih – zračni promet i telekomunikacije
- sustavi kombiniranog prijevoza – prometni koridori – kojima usporedno teče više vrsta prometa (željeznički, cestovni, riječni)
 - koridor 5b i 5c najvažniji za Hrvatsku – povezuju Mediteran s Istočnom Europom; koridor 10 od sj. i srednje Europe prema Orijentu

SVE VIŠE MILIJUNSKIH GRADOVA

- razvoj prometnih sustava utjecao je na ubrzani proces **urbanizacije** i **superurbanizacije**
- u prvoj fazi gradovi nastaju na križištima prometnih pravaca, a u kasnijoj fazi, gradovi privlače izgradnju prometnica i zračnih luka
- razina urbanizacije ovisi o razlikama u gospodarskoj ili profesionalnoj strukturi stanovništva
 - ako je više stanovništva zaposleno u sekundarnim, tercijarnim i kvartarnim djelatnostima, razina urbanizacije je viša
 - posebno vidljivo u razvijenim zemljama gdje već u 19. st opada udio radne snage u primarnom sektoru, a raste u sekundarnom i tercijarnom
 - u prvoj polovici 20. st – primarni sektor – 30%; sekundarni – 35% i tercijarni 35% radne snage
 - do kraja 20. st – primarni sektor ispod 5%, sekundarni oko 20% i tercijarno-kvartarni oko 75%

- proces urbanizacije u slabije razvijenim državama odvija se brže od ekonomskog razvoja država jer siromašno stanovništvo iz provincije hrli u gradove radi posla – subsaharska Afrika, južna i jugoistočna Azija i Latinska Amerika – golemo područja neplanske gradnje bez komunalne infrastrukture (slumovi)
- **monocentrični prostorni razvoj** – rast broja stanovnika glavnog grada (ili nekoliko većih gradova)
- **policentrični prostorni razvoj** – kada se svi dijelovi države razvijaju jednako
- porast broja i veličine gradova:
 - do 1800. jedini milijunski grad bio je London
 - 1900. – 16 milijunskih gradova
 - 1950. – 80 milijunskih gradova; 2000. – 335 milijunskih gradova; 2013. – 503 milijunska grada
- procjena je da će do 2020. godine oko 60% stanovništva svijeta živjeti u gradovima
- **megagradovi** – gradovi s više od 10 mil. stanovnika – 2013. ih je bilo 28
 - **najveći megalopolis** Tokyo – oko 35 mil. st (zajedno s Yokohamom, Kawaskijem, Saitamom i drugim)
 - 2. po veličini – Guangzhou (26,4 mil.), treći Jakarta (26 mil.), četvrti Shanghai (26 mil) i peti Seul (26 mil)
- sve manje ruralnog stanovništva – svjetski prosjek oko 50%; u razvijenim zemljama manje od 20%, u srednje razvijenim oko 50% i u slabo razvijenim oko 70% udio ruralnog stanovništva

Broj milijunskih gradova u svijetu

- veliki rast **zračnog prometa** – broj putnika prevezenih zrakoplovom – 2012. – 2,9 mldr. putnika i oko 100 mil. tona robe
 - najprometnije su zračne luke SAD-a i Kine; a najveći porast bilježe zračne luke Kine, Indije i UAE-a
 - najprometnija zračna luka je Atlanta (SAD), Bejing (Kina) i London
- željeznički promet – superbrzi vlakovi za prijevoz putnika – francuski **TGV** i japanski **shinkansen**

PROSTORNA DIFERENCIJACIJA SVJETSKOG GOSPODARSTVA

POVEĆANJE RAZLIKA U RAZVIJENOSTI REGIJA – POSLJEDICA GLOBALIZACIJE

SIROMAŠNI JOŠ SIROMAŠNIJI

- u SAD-u za vrijeme najjače liberalizacije (od 1973. do 1992.) plaće najbolje plaćenim radnicima su rasle, dok su se plaće slabije plaćenim i najmanje plaćenim smanjile
- globalizacija je uništila industrijske radnike u SAD-u jer se pojavila jeftina konkurencija u Meksiku, Kini i Brazilu gdje su premještene tvornice, a cijena rada u industriji se smanjila
- polarizirani razvoj svijeta – bogati sjever i siromašni jug; bogato središte a siromašna periferija država
- **opći stupanj razvijenosti** pokazuje zastupljenost pojedinog sektora djelatnosti u zaposlenosti i BDP-u
- **socioekonomski razvoj** svijeta ili naroda analizira se prema promjeni udjela aktivnog stanovništva u pojedinim sektorima djelatnosti u određenom razdoblju
- pokazatelji razvijenosti:
 - životni standard
 - opće blagostanje
 - ljudska prava
- **BDP i ND** služe za mjerenje razvijenosti
- **nacionalni dohodak (ND)** se mjeri tako da se od BDP-a oduzmu troškovi amortizacije i ulaganja
- **BDP i BDP / per capita** služe samo za uspoređivanje država, ali nisu dobri pokazatelji razvijenosti gospodarstva jer ne uzimaju u obzir ljudske i prirodne resurse
- **društveni (socijalni) pokazatelji razvijenosti:**
 - zdravlje, obrazovanje, prehrana, opskrba pitkom vodom, potrošnja energije, gustoća prometne mreže, broj učenika na 1 učitelja, broj liječnika na 100000 stanovnika, broj automobila na 1000 st., ljudska prava, jednakost spolova, kakvoća okoliša...
- **PQLI – Indeks kakvoće življenja** – srednja vrijednost triju obilježja: **pismenost, očekivano trajanje života i smrtnost dojenčadi**
- **HDI – indeks društvenog razvoja** – pokazatelj izračunat na temelju vrijednosti **očekivanog trajanja života, obrazovanja i dohotka** – prva je Norveška, Hrvatska je 46. (0,831 vrijednost indeksa)
- veličina gospodarstva izražena je **bruto nacionalnim dohotkom (GNI)** izražena u američkim dolarima
- 4 skupine po vrijednosti dohotka po stanovniku:
 1. države s visokim dohotkom – više od 12 616 USD
 2. države sa srednjim višim dohotkom – 4 086 – 12 615 USD
 3. države sa srednjim nižim dohotkom – 1 036 – 4 085 USD
 4. države s niskim dohotkom – manje od 1 035 USD po stanovniku
- **međunarodni dolari** – izračun koji pokazuje kolika je kupovna moć (PPP)
 - 1 međunarodni dolar vrijedi u gospodarstvu neke države koliko i 1 američki dolar u gospodarstvu SAD-a

ZAGUBLJENI U GLOBALIZACIJI

- 2 do 3 mlrd. stanovnika na Zemlji je isključeno iz globalne ekonomije
 - Afrika južno od Sahare, seoska područja Kine, Indije i Latinske Amerike
 - MMF je 1980-ih i 1990-ih pokušao uključiti subsaharsku Afriku, al je stanje učinio još gorim

DOBITNICI U GLOBALIZACIJI

- 1990-ih godina razvijene zemlje imaju godišnji rast BDP-a od 2%
- slabije razvijene zemlje imale su rast od 5%, a skupina manje globaliziranih slabije razvijenih zemalja pad od 1%

- 1990-ih najveći rast su imale Kina, Irska i Čile
- početkom 21. st rast bilježe Kina, Rusija, Meksiko, Brazil, JAR i Indija

INDUSTRIJA SE SELI K JEFTINOJ RADNOJ SNAZI

- krajem 20. i početkom 21. st na svijetu se događa **najveći val industrijalizacije u povijesti**
 - val zahvaća Kinu, istočnu i jugoistočnu Aziju
 - istočna Azija je danas najveći industrijski proizvođač na svijetu
- povećana su ulaganja u slabije i srednje razvijene zemlje – 1990. – 11% svjetskih ulaganja; 2010. – 53%
 - istočna i jugoistočna Azija, Latinska Amerika i postsocijalistička Europa

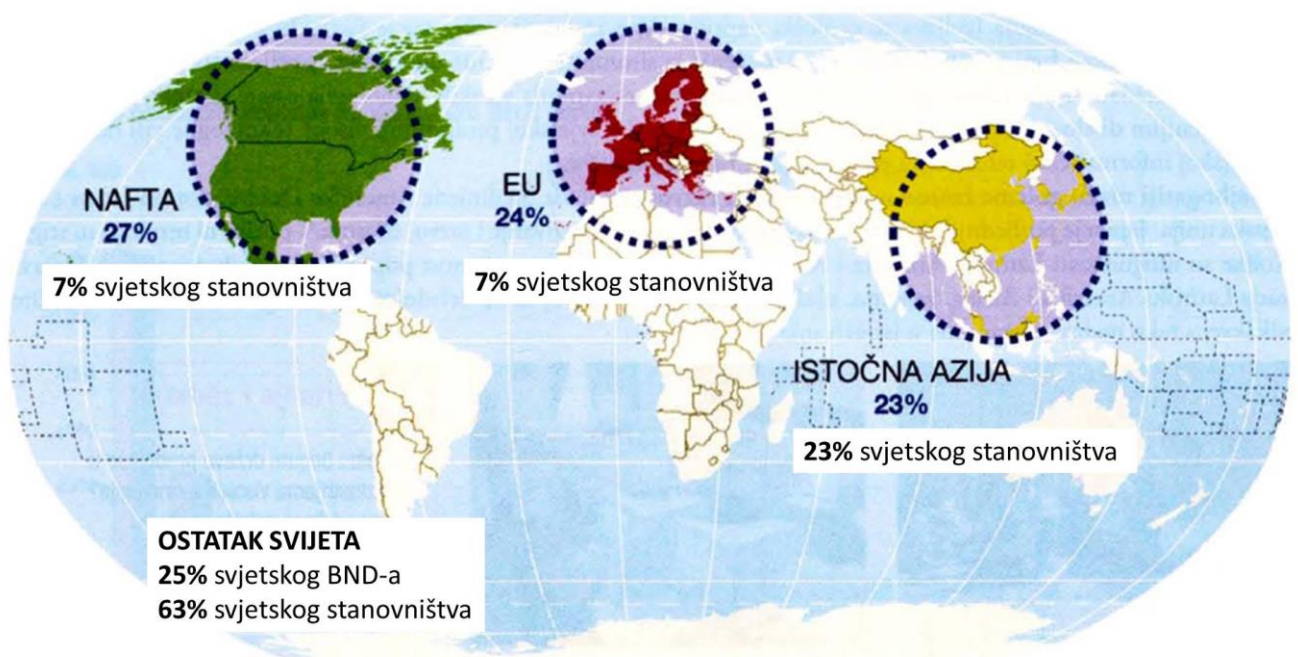
SMANJENJE SIROMAŠTVA

- **siromašni ljudi** – prema Svjetskoj banci, oni ljudi koji žive s manje od 2 USD na dan
- **izrazito siromašni ljudi** – oni koji žive s manje od 1,25 USD na dan
- 2001. – na svijetu je bilo 1,1 mlrd. iznimno siromašnih ljudi
- dolazak industrije i strana ulaganja značajno smanjuju broj siromašnih
 - primjer Kine – 1980-ih preko 60% st živjelo sa manje od 1 USD/dan; 2001. – 17%
- iako se broj siromašnih smanjuje, povećava se jaz između siromašnih i bogatih

GOSPODARSKO-DRUŠTVENE SUPROTNOSTI SJEVERA I JUGA

NERAVNOMJERAN GOSPODARSKI RAZVOJ

- jače razvijene države ostvarile su 68% svjetskog BND-a, a u njima živi samo 13% stanovništva
- slabije i srednje razvijene države ostvarile su 32% svjetskog BND-a, a u njima živi 87% stanovništva
- **3 jezgre svijeta – 76% svjetskog BND-a u kojima živi 37% svjetskog stanovništva:**
 1. NAFTA – 27% svjetskog BND-a; 7% svjetskog stanovništva (2012.)
 2. EU – zajedno s EFTA-om – 26% svjetskog BND-a; 7% svjetskog stanovništva (2012.)
 3. istočna Azija – 23% svjetskog BND-a; 23% svjetskog stanovništva (2012.)
- ostatak svijeta ostvario je 25% svjetskog BND-a, a u njemu živi 63% svjetskog stanovništva

STALNE MIJENE GOSPODARSKE MOĆI

- prije 2. svj. rata istočna Azija je bila periferija – samo 6% svjetskog BND-a
- druga polovica 20. st – brzi gospodarski uspon **istočne Azije**

- prvo se razvio Japan, a zatim azijski tigrovi pa Kina i na kraju Vijetnam
- **azijski tigrovi** – Republika Koreja, Tajvan, Hong Kong, Singapur, Tajland, Malezija, Indonezija i Filipini
- stoljeće Tihog oceana – radi porasta važnosti istočne Azije
- **istočna Azija je primjer najbržeg gospodarskog rasta nakon 2. svj. rata**
- **područje bivšeg SSSR-a** – primjer najbržeg ekonomskog pada u svijetu u posljednjih 40 godina
 - SSSR – 1974. druga ekonomija svijeta – 7% svjetskog BND-a; 2003. – 1%; 2013. – 3% svjetskog BND-a

NAJRAZVIJENIJI SU SVE MOĆNIJI

- industrija koja se seli prema slabije razvijenom svijetu je niže ili srednje razine tehnologije – prljava i ekološki neprihvatljiva
- **industrija visokih tehnologija** ostaje strateški u razvijenim zemljama – udio G7 u svjetskoj proizvodnji visoke tehnologije je 90%, a u svjetskoj informatičkoj tehnologiji oko 80%
- najveća ulaganja u istraživanje i razvoj: SAD, Japan, EU
 - Latinska Amerika i Afrika zajedno ulažu 1/40 onoga što ulaže SAD

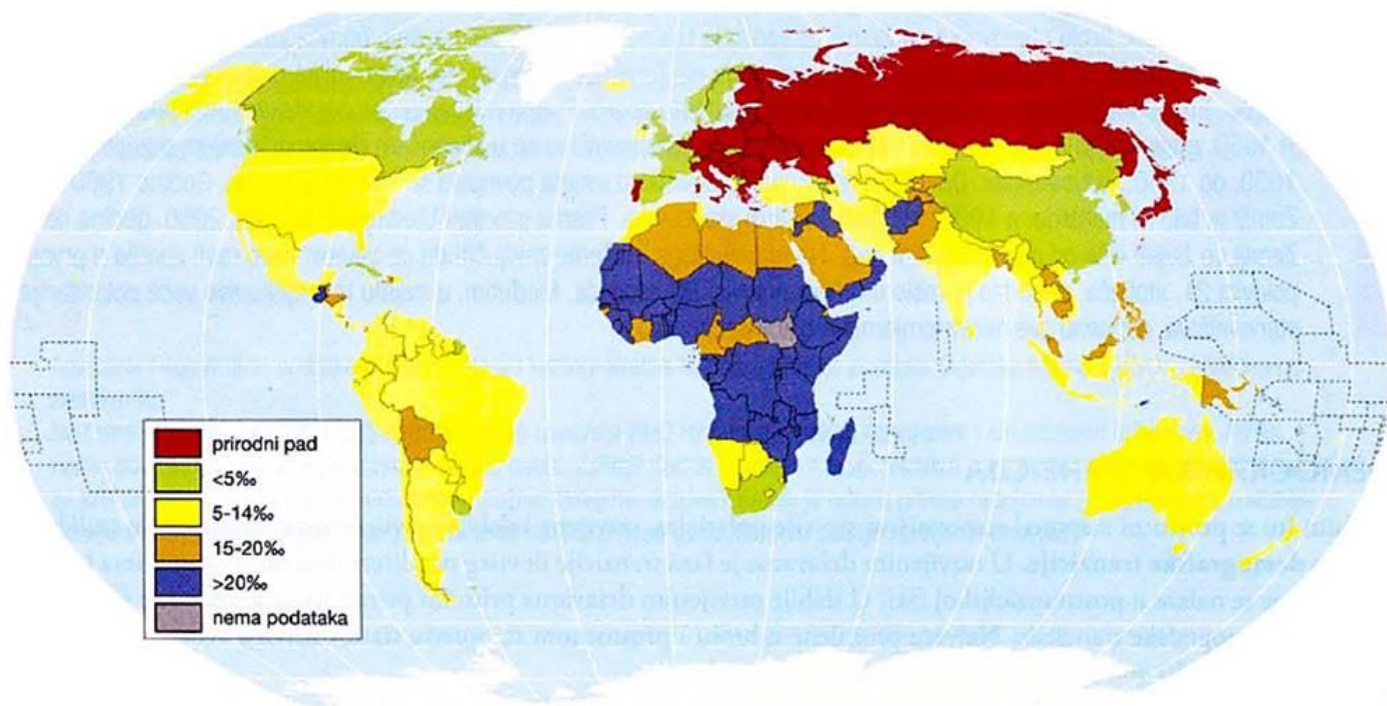
SVJETSKI POREDAK

- razlike između sjevera i juga se povećavaju
- G7 – Kanada, SAD, UK, Francuska, Njemačka, Italija i Japan – 11% svjetskog stanovništva a ostvaruje oko 50% svjetskog BND-a
- najrazvijenijih 20 zemalja ostvaruje 81% svjetskog BND-a; ostalih 177 ostvaruje 19%

NERAVNOMJERAN RAZVOJ I EKSPLOZIJA STANOVNIŠTVA

DEMOGRAFSKA TRANZICIJA

- **demografska tranzicija** – prelazak s visoke stope rodности i smrtnosti na nisku stopu rodности i smrtnosti te malog prirodnog prirasta
- razvijene zemlje se nalaze u **posttranzicijskoj fazi** – niska stopa rodности i smrtnosti, slab prirodni prirast ili ga nema ili je čak prisutan prirodni pad
- opće kretanje stanovništva ovisi o 2 faktora:
 1. prirodno kretanje
 - u prošlosti je bila visoka stopa nataliteta, ali stopa rasta stanovništva vrlo niska zbog visoke stope mortaliteta
 - u 18. i 19. st se razvija poljodjelstvo, industrija i medicina – stanovništvo ubrzano raste
 - raste standard a obitelji imaju sve manje djece
 - u slabije razvijenim zemljama Latinske Amerike, Afrike i Azije sve do sredine 20. st bila je visoka stopa smrtnosti i rodности – nakon toga stopa smrtnosti opada (posljedica bolje zdravstvene skrbi i bolje opskrbe vodom i hranom), ali prirodni prirast raste radi visoke stope rodности koja nije opala – dolazi do **demografske eksplozije**
 - Kina – politika jednog djeteta – smanjenje demografske eksplozije
 - Indija – i dalje ima obilježje eksplozivnog rasta stanovništva
 2. prostorno kretanje (migracije)

Prirodna promjena po državama svijeta (2013.)

STARENJE STANOVNIŠTVA U RAZVIJENIM ZEMLJAMA

- broj stanovnika na Zemlji i dalje raste, no najviše će biti 10 mlrd.
 - do 2050. povećat će se na 8 mlrd.
 - rast broja stanovnika bit će prostorno nejednak
 - razvijene zemlje – pad od 8% (s 1,3 na 1,1 mlrd. st)
 - slabije razvijene – rast od 22% (s 5,8 na 7,2 mlrd. st) – Afrika, Azija (Indija), Latinska Amerika
- **starosna struktura stanovništva**
 - u razvijenim zemljama oko 16% mladog stanovništva (do 14 god) – broj opada
 - starijeg stanovništva – 28% (stariji od 65 godina)
 - u slabije razvijenim državama – 28% mladog stanovništva – broj stagnira
 - starijeg stanovništva – 6,5%; Afrika samo 3,5% starijih od 65 god
- **stopa rasta stanovništva (2010. – 2015. god):**
 - Afrika – stopa rasta od 2,5% godišnje
 - Azija, Južna i Sjeverna Amerika – 1,1% rasta godišnje
 - Australija i Oceanija – 1,0% rast godišnje
 - Europa – 0,2% pad godišnje – razdoblje depopulacije

DRUŠTVENE POSLJEDICE NEJEDNAKOG RAZVOJA

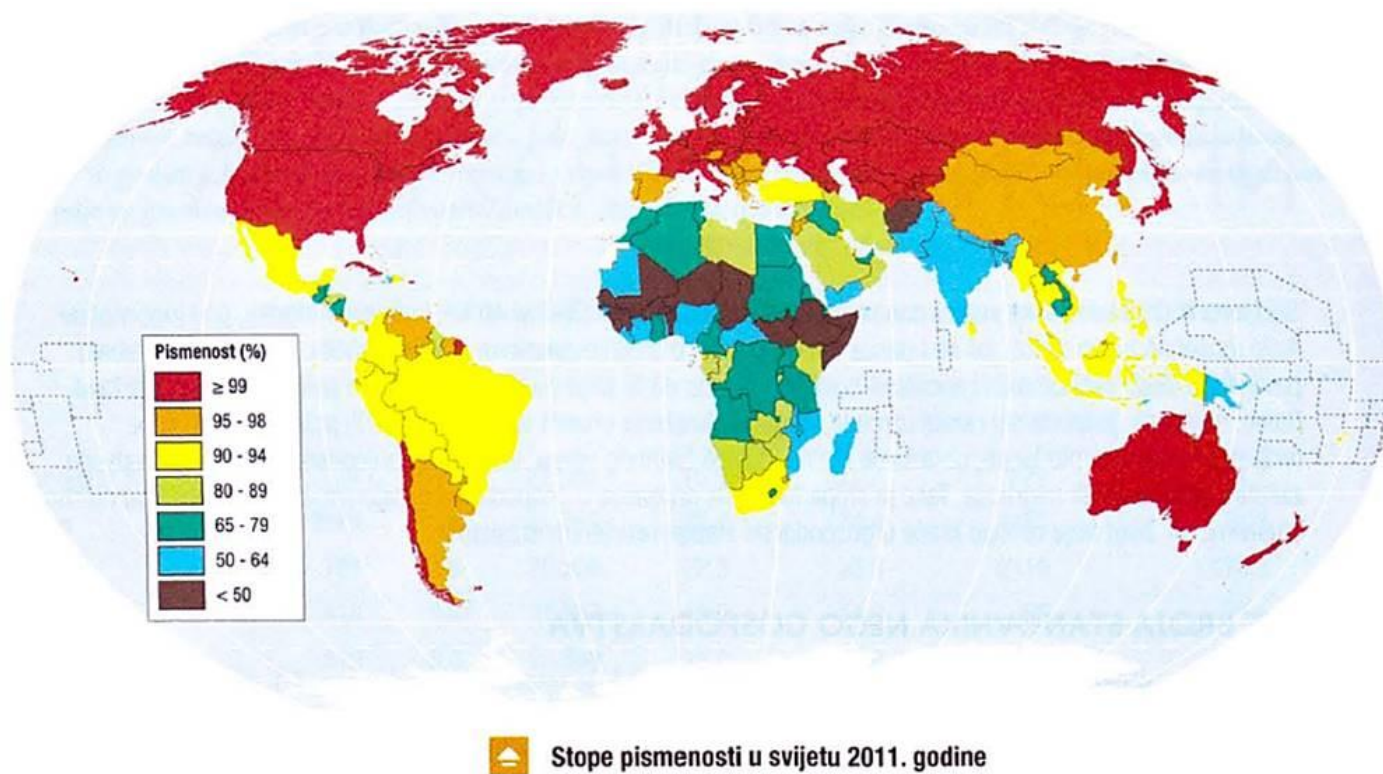
BRŽI RAST BROJA STANOVNIKA NEGO GOSPODARSTVA

- **opća stopa fertiliteta** – broj rođene djece na jednu ženu u fertilnoj dobi ili razdoblju starosti pogodnom za rađanje djece
- **totalna stopa fertiliteta** – prosječan broj živorođene djece koju bi rodila prosječna žena tijekom svog fertilnog razdoblja
- ukupna stopa fertiliteta trebala bi bit 2,1 dijete jer to omogućuje demografsku zamjenu (obnovu društva)
- najveća stopa fertiliteta – Afrika i jugoistočna Azija – 5
- **stanovništvo brže raste u gospodarski slabije razvijenim društvima**, a sporije u razvijenim
 - iznimka od pravila su zemlje bogate naftom u jugozapadnoj Aziji

- razvijene zapadne industrijske zemlje – stopa fertiliteta ispod 2 – prestaro društvo

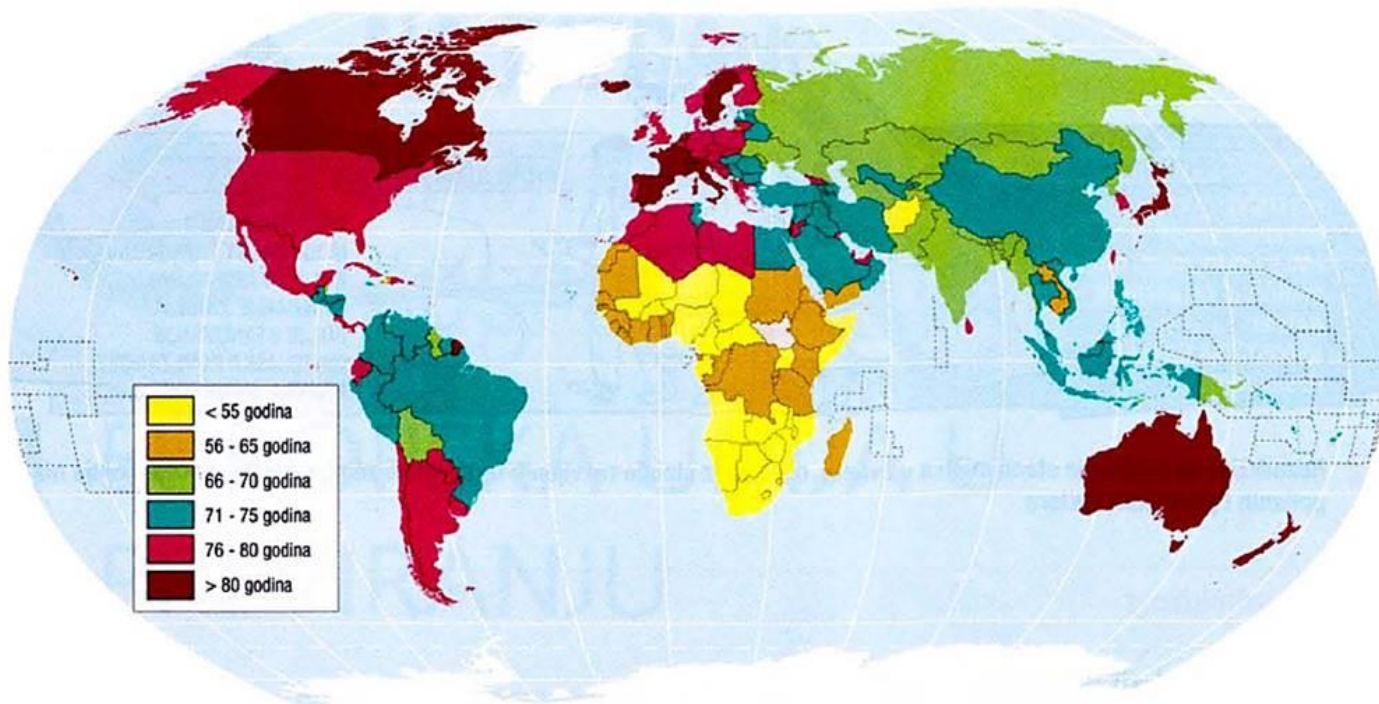
RAZLIKE U RAZINI OBRAZOVANOSTI

- 2 velike kočnice slabije razvijenih država:
 1. niska razina naobrazbe i nedovoljno iskustva u razvoju industrije, poduzetništva i usluga
 2. prebrz porast stanovništva najčešće poništava napore ekonomskog ulaganja i razvoja
- nerazvijene zemlje imaju nisku stopu pismenosti, neke čak i ispod 50% (Somalija, Etiopija, Južni Sudan, Čad, Niger, Mali, Benin, Burkina Faso, Gvineja, Sjeverna Leone, Senegal i Afganistan)

NEUHRANJENOST I OČEKIVANI ŽIVOTNI VIJEK

- **neuhranjenost i glad**
 - nerazvijene zemlje ne mogu proizvesti dovoljno hrane za svoje stanovništvo, a nemaju dovoljno novca za kupnju na međunarodnom tržištu – a broj stanovnika se povećava
 - ako dođe do ratnih sukoba ili do sušne godine nastupa glad
 - Indija i Kina – zemlje koje su podučavale svoje poljoprivrednike u primjeni tehnologije i gnojiva u poljoprivredi – uspjele su nahraniti svoje stanovništvo i riješile ovisnost o međunarodnoj pomoći
 - područje najizloženije glađu je **Sahel** – južno od Sahare – Senegal, Mauretanijska, Mali, Burkina Faso, Niger, Nigerija, Čad i Sudan (neki dodaju Keniju, Somaliju i Etiopiju)
- **očekivano trajanje života**
 - prosječan ljudski život u svijetu raste – 70 godina očekivano trajanje života (svjetski prosjek)
 - najkraći prosječan životni vijek imaju države subsaharske Afrike
 - najdulje u prosjeku žive stanovnici razvijenih zemalja – zapadna Europa, Angloamerika i zemlje dalekog Istoka (Monako, Japan, Singapur, San Marino i Andora) – 75 godina prosjek
 - Monako – najdulje očekivano trajanje života – više od 89 godina
 - Čad – najkraće očekivano trajanje života – 49 godina
 - Hrvatska – 79 godina
 - u razvijenim zemljama je prisutan proces **senilizacije stanovništva** – starenje stanovništva, kad u nekoj zemlji br. starijih od 65 god. prijeđe 8%

 Očekivano prosječno trajanje života u pojedinim državama svijeta za djecu rođenu 2013. godine (UN)

OČEKIVANO TRAJANJE ŽIVOTA PO REGIJAMA SVIJETA 2012. GODINE	
Svjetske regije	Očekivana životna dob
Supraharska Afrika	54,9
Južna Azija	66,2
Arapske države	71,0
Europa i središnja Azija	71,5
Istočna Azija i Oceanija	72,7
Latinska Amerika	74,7
Angloamerika	79,0
Svijet	70,1

Human Development Report 2013.

MIGRACIJE STANOVNIŠTVA

- jak useljenički pritisak usmjeren na zapadnu Europu i Angloameriku
 - Meksikanci i ostali Latinoamerikanci → SAD i Kanada
 - bivše socijalističke zemlje Europe, afričko i azijsko Sredozemlje → zapadna Europa
- Japan – zatvorena zemlja – Japanci rade prljave i neprivlačne poslove koje Amerikanci i zapadni Europljani ne rade (već umjesto njih to rade imigranti)
- Australija – zatvorena zemlja za stanovništvo jugoistočne Azije
- potisni faktori: politički, nezaposlenost, male mogućnosti razvoja, ratovi, nedostatak hrane i nesigurnost
- privlačni faktori: viši standard, mogućnost zapošljavanja, bolji uvjeti razvoja, stjecanje znanja, bolje stanovanje, obiteljska povezanost i pravna sigurnost

NAJVEĆA I NAJRAZVIJENIJA GOSPODARSTVA

EUROPSKA UNIJA U PREVIRANJU

ŠEST DESETLJEĆA UJEDINJAVANJA EUROPE

- ukupna površina svih članica EU – oko 4,5 mil. km² – 42,6% površine Europskog kontinenta i oko 505 mil. st. (69% stanovništva Europe)
- članice EU-a sudjeluju s 40% u svjetskoj trgovini, posebno u izvozu
- prosječan BDP per capita 30 475 \$
- **Rimski ugovor** (1957.) – dogovor o stvaranju Europske ekonomske zajednice (EEZ) – Zapadna Njemačka, Francuska, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg
 - vizija stvaranja jedinstvene Europe s jedinstvenim tržištem i monetarnim sustavom, jedinstvenu vanjsku politiku, obranu s ciljem stvaranja trajnog mira i stabilnosti
- **Europska unija** – 28 članica (minus UK)
- **Europska zajednica za ugljen i čelik** (1951.) – Zapadna Njemačka, Francuska, Italija i Benelux (Belgija, Nizozemska i Luksemburg)
- kasnije je preraslo u EEZ (1957.)
- **7 valova priključenja (proširenja):**
 1. 1973. Danska, Irska, UK
 2. 1981. Grčka
 3. 1986. Španjolska i Portugal
 4. 1995. Austrija, Švedska i Finska
 5. 2004. Cipar, Malta, Češka, Slovačka, Slovenija, Mađarska, Poljska, Estonija, Latvija, Litva
 6. 2007. Bugarska i Rumunjska
 7. 2013. Hrvatska
- 1999. uveden je zajednički novac – **EURO** – 2002. u optjecaj ulaze novčanice eura – koriste ga Njemačka, Francuska, Belgija, Španjolska, Finska, Irska, Italija, Nizozemska, Austrija, Luksemburg, Portugal, Estonija, Grčka, Slovenija, Slovačka, Estonija, Malta i Latvija – Europska središnja banka brine o tečaju eura – središte u Frankfurtu – **zemlje Eurozone** (17 zemalja)
 - zemlje koje koriste euro kao valutu ali **nisu u eurozoni**: Crna Gora, Vatikan, San Marino, Monako, Kosovo i Andora
- **šengenski prostor** – ukidanje granica među članicama EU-a (sporazum potpisan 1985.)
 - dio šengenskog prostora nisu Bugarska, Rumunjska, Cipar i Hrvatska, te mu nisu pristupili UK i Irska
 - Norveška, Švicarska, Island i Lihtenštajn iako nije u EU je dio šengenskog prostora – zona slobodne trgovine između EFTA-e i EU-a
- **upravljanje Europskom unijom**
 - **najvažnija tijela EU-a**: Vijeće EU, Europski parlament i Europska komisija (Vijeće ministara), Sud EU-a

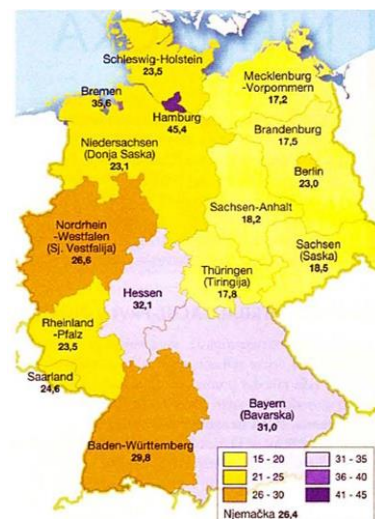
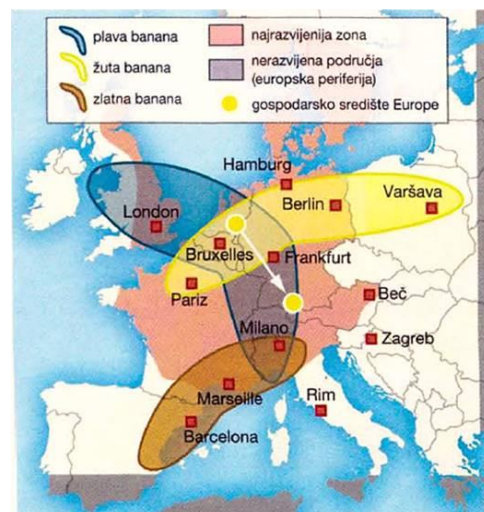
NJEMAČKA

- POVRŠINA: 357 021 km²
- BROJ STANOVNIKA: 80 399 300 (2012.) – najmnogoljudnija država Europe (ako se izuzme Ruska Federacija)
- PROSJEČNA GUSTOĆA NASELJENOSTI: 225 stan./km²
- BDP (nominalni): 3 604 mlrd. USD (2012.) – 4. gospodarstvo svijeta
- BDP (per capita) 41 513 USD (2012.)
- HDI indeks: 0,926 – vrlo visok HDI – 4. u svijetu
- natalitet = 8,33 ‰ (2012.)

- mortalitet = 11.04 ‰ (2012.)
- prirodni prirast = -2,71 ‰ (2012.)
- GLAVNI GRAD: **Berlin** (3,4 mil st) – 2. po veličini – **Hamburg** (1,7 mil st), 3. po veličini **München** (1,4 mil st)

PRVI U INDUSTRIJALIZACIJI, PRVI U PRESTRUKTURIRANJU

- gospodarski najrazvijeniji dijelovi Europe: **plava, zlatna i žuta banana**
- **plava banana** – od južne Engleske preko zemalja Beneluxa, zapadne Njemačke, sjeveroistočne Francuske, Švicarske do srednje Italije
 - najstarija europska razvojna osovina
- **zlatna banana** – tehnološki i inovacijski najnapredniji dio Europe
 - od talijanskog industrijskog trokuta (Milano – Torino – Genova) do Valencije
- **žuta banana** – nova osovina europskog razvoja
 - od Pariške zavale preko Sjeverne Rajne Vestfalije prema Varšavi
- većina njemačkih regija pripada ili staroj ili novoj razvojnoj osovini Europe
- **za vrijeme 1. i 2. ind. revolucije**, gospodarski su najrazvijeniji bili **sjeverni i središnji dijelovi Njemačke**
 - područje gromadnog gorja središnje Njemačke bogato rudama i sjevernonjemačka ravnica poljoprivredno područje
 - južna Njemačka siromašnija rudama i slabije pogodna za poljoprivredu: Alpe i Švapsko-bavarsko gorje
- sjever – protestanti, jug – katolici
- **prednosti sjevera u razvoju** – izlaz na Sjeverno i Baltičko more, Rur i područje velikog Berlina, razvijena prometna infrastruktura, društveni, državni i politički razlozi
- **suvremeno doba** – jug je središte modernih i ekoloških čistih tehnologija
 - savezne pokrajine Bavarska, Baden-Württemberg, južni Hassen i istočni Rheinland-Pfalz
 - područje oko Frankfurta, Mannheima i Stuttgarta i veliki München
 - ovo područje je gospodarsko središte Europske unije i Njemačke

Savezne zemlje Njemačke prema ostvarenom bruto nacionalnom dohotku po stanovniku (2011.)
Izvor: Der Fischer Weltatlas 2013.

GEOGRAFSKE REGIJE

- pet prirodnih regija:
 1. sjeverna njemačka nizina
 2. središnje njemačko pogrđe
 3. južno njemačko pogrđe
 4. Schwarzwald
 5. Bavarske Alpe
- **Sjeverna njemačka nizina**
 - najveća prirodna regija Njemačke
 - nisko područje (većinom ispod 90 m n.v.)
 - šume, prostrane i plodne riječne doline, pustopoljine između riječnih dolina
 - reljef nastao zadnjom oledbom (prije 6-7 000 god) – ledenjačka jezera, pijesak, šljunak

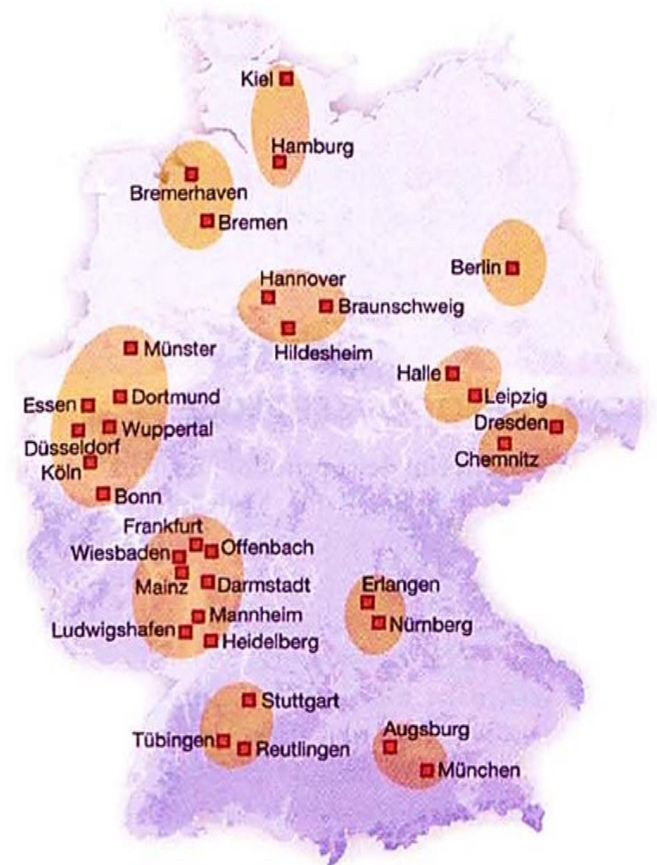

- na južnom dijelu – les – plodno tlo – dobro obrađeno i gusto naseljeno područje
- brojne rijeke: najveća Elba (luka Hamburg)
- na sjeveru luke Bremen i Hamburg; industrijska središta
- središta: Berlin, Hamburg, Bremen, Hannover, Dortmund, Köln
- **Središnje njemačko podbrđe**
 - niz visoravni s brdima 300 do 750 m n.v. – jedino Hartz i Thürińska šuma su iznad 900 m
 - brojne rijeke i klanci: Rajna, Majna
 - regija je siromašna tlom i prekrivena stijenama
 - gromadna gorja bogata rudama: Hartz, Thürińska šuma, Rothaar i Teutoburška šuma
 - središta: Leipzig, Jena, Bielefeld
- **Južno njemačko pobrđe**
 - niz dugačkih paralelnih lanaca brda koji se pružaju od jugozapada prema sjeveroistoku
 - niži dijelovi između brda su plodni
 - golema područja prekrivena šljunkom i pijeskom – iz ledenog doba
 - središta: Frankfurt na Majni, Mainz, Mannheim, Stuttgart, München, Nürnberg
- **Schwartzwald (Crna šuma)**
 - planinska regija na jugozapadu Njemačke – iznad 750 m n.v.
 - guste šume tamne jele i smreke
 - brojna lječilišta i toplice
 - središta: Baden-Baden, Offenburg, Freiburg
- **Bavarske Alpe**
 - dio Alpi
 - nema rudnih bogatstava (mlada gorja) ali ima dosta prirodnih ljepota
 - najveći vrh Njemačke – Zugspitze (2 963 m)
 - brojna ledenjačka jezera
 - turistički privlačna regija

URBANE JEZGRE RAZVOJA – BALLUNGSGBIET

- snažne regionalne razvojne polarizacije – migracije sa sjevera na jug i s istoka na zapad
- niži standard i veća nezaposlenost u području Niedersachusena (Donja Saska) i bivšeg DDR-a (30% niži BDP/per capita u istočnoj Njemačkoj od zapadne)
- **Ruhr (od Dortumnda i Essena do Kölina)** – područje sporog oporavka – 11 mil. st / 7110 km² / 860 000 industrijskih radnika – Sjeverna Rajna-Vestfalija
 9. vodeća industrijska regija Europe – ostvaruje 4,4% europskog BND-a
 10. više od 750 000 srednjih i malih poduzeća i većina velikih njemačkih poduzeća
 11. više od 6,5 mil. radnika
 12. snažna industrija čelika, kemijska industrija, industrije visoke tehnologije (mikroelektronika, laserska, medicina, bioanorganska kemija), uslužne djelatnosti, brojni tehnološki parkovi i poslovni inkubatori
- **jaka funkcionalna specijalizacija velikih gradova** (Hamburg – lučki grad, München – znanost i visoke tehnologije, Frankfurt – bankarsko središte, Berlin – funkcija glavnog grada)
- policentrična prostorna industrijska struktura Njemačke
- **Ballungsgebiet** – veća prostorna cjelina s velikom koncentracijom stanovništva, radnih mjesta, zgrada i poslovnih subjekata - > 500 000 stanovnika i gustoća naseljenosti > 1000 st/km²
- **u Njemačkoj se može izdvojiti 11 ballungsgebieta:**
 9. sjever:

1. ballungsgebiet **velikog Hamburga** – Hamburg, Lübeck i Kiel
2. ballungsgebiet **Bremena** – Bremen, Oldenburg, Bremerhaven i Emden
10. **središnja** Njemačka:
 3. **Rajna-Ruhr** – Köln, Düsseldorf, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Bochum, Dortmund...
 4. **Hannover** – Hannover, Hildesheim, Braunschweig i Wolfsburg
11. **južna** Njemačka:
 5. **Rajna-Majna** s više središta – Frankfurt na Majni, Wiesbaden, Mainz, Offenbach, Darmstadt i Mannheim
 6. **Rajna-Neckar** s više središta – Stuttgart, Karlsruhe i Esslingen
 7. **Nürnberg** – Nürnberg, Fürth i Erlangen
 8. **veliki München**
12. područje **bivšeg DDR-a**:
 9. **veliki Berlin**
 10. **Leipzig** – Leipzig i Halle
 11. **Dresden** – Dresden, Zwickau i Chemnitz

FRANCUSKA

- POVRŠINA: 643 427 km² – najveća država Europske unije
- BROJ STANOVNIKA: 63 416 057 (2012.)
- PROSJEČNA GUSTOĆA NASELJENOSTI: 99 stan./km²
- BDP (nominalni): 2 743 mlrd. USD (2012.) – 2. u Europi, 5. u svijetu
- BDP (per capita) 36 460 USD (2012.)
- HDI indeks: 0,897 – 22. u svijetu
- n = 12,29 ‰ (2012.)
- m = 8,76 ‰ (2012.)
- r = 3,53 ‰ (2012.)
- GLAVNI GRAD: Pariz

RELJEF (nije u udžbeniku)

- **Staro gorje:** Središnji masiv, Vogezi i Ardeni
- **Mlado gorje:** Pirineji, Francuske Alpe i Francuska Jura
- **Rijeke:** Sjena (Pariz i La Havre), Loire (Nantes), Garonne (Bordeaux i Toulouse), Rhona i Saone (Lyon) i Rajna (Strasbourg)

PRIRODNO-GEOGRAFSKE REGIJE

- zemlja zapadne Europe – mediteranska i alpska zemlja – najkraći put od Sredozemlja do Atlantskog oceana (400 km)
- **10 prirodnih regija:**
 1. bretanjsko-normandijsko pobjrđe
 2. sjeverna francuska nizina
 3. sjeveroistočna ravan
 4. dolina rajne
 5. akvitanjska obala
 6. središnji masiv
 7. Francuske Alpe i planine Jure
 8. Pirineji
 9. Sredozemna obala i dolina Rhone i Saone
 10. Korzika

Bretanjsko-normandijsko pobjrđe

- valovita brda i ravni
- neplodno, siromašno tlo
- klifovi na Atlantskoj obali
- središta: Brest, Caen, Rennes, Nantes, St-Nazaire

Sjeverna francuska nizina

- nisko ravno područje s valovitim brdima i nešto višim ravnicama
- plodno tlo – poljoprivreda
- središte je Pariz – snažna industrija
- nalazišta ugljena blizu Belgijske granice
- središta: Pariz, Orleans, Tours, Lille, Reims, Le Havre (luka)

Sjeveroistočna ravan

- bogata prirodnim bogatstvima: rude, željezo, pašnjaci, drvo
- proizvodnja čelika i željeza radi velikih zaliha željezne rude
- središta: Metz, Dijon, Nancy

Dolina Rajne

- važno prometno područje radi Rajne
- razvijena poljoprivreda, posebno vinogradarstvo i vinarstvo
- središta: Strasbourg, Mulhouse

Akvitanijska obala

- nisko područje s nizinama i pješčanim humcima
- izvori nafte i zemnog plina u blizini područja Landes
- vinogradarstvo – izvor grožđa za vinarsku industriju Francuske
- središta: Bordeaux

Središnji masiv

- slabije naseljeno područje – neplodno tlo
- pašnjaci u nižim dijelovima, a na višim šume
- središta: Toulouse, Clermont-Ferrand

Francuske Alpe i planine Jure

- brojna skijališta
- najviši vrh Francuske – Mt. Blanc – 4 807 m
- središta: Grenoble

Pirineji

- proteže se uz Španjolsku granicu
- brojni vrhovi iznad 3000 m
- rijetko naseljeno – neplodno tlo
- središta: Lourdes

Sredozemna obala te dolina Rhone i Saone

- moderna i produktivna poljoprivreda s puno navodnjavanja
- voće, povrće, grožđe
- Marseille – glavna pomorska luka Francuske
- brojna turistička mjesta na obali Sredozemlja
- središta: Marseille, Perpignan, Avignon, Montpellier, Nimes, Lyon, St-Etienne, Nica

Korzika

- otok udaljen od kopna oko 160 km
- brdovit i planinski otok sa strmim i stjenovitim obalama
- slabo i neplodno tlo
- središta: Ajaccio

PREVLAST VELIKOG PARIZA

- Pariz dominira Francuskom demografski, gospodarski, politički, kulturno i znanstveno kao središte i najveći grad
- Francuska nastoji decentralizirati državu, ali to je jako teško
- pariška aglomeracija ima 11 mil. st, a s ostalim satelitskim gradovima puno više
- ostale aglomeracije u Francuskoj:

- Lyon (sa St-Etienneom)
- Marseille (s Toulonom)
- Nimes (s Montpellierom)
- Nica
- Bordeaux
- Clermont-Ferrand
- Grenoble
- Nantes (s Le Mansom)
- Dijon (s Besanconom)
- Strasbourg (s Mulhousem)
- Reims
- Lille
- Le Havre (s Rouenom i Ceanom)
- većina industrije smještena je u Parizu, no ima je i u drugim gradovima, a posebno u Lyonu
 - francuska industrija je visokorazvijena
 - središte proizvodnje je u Francuskoj, a jednostavniji dijelovi proizvodnog procesa (npr. sklapanje) se izvoze u zemlje s jeftinom radnom snagom – npr. Dacia i Renault

Industrija

- ističe se raznolikošću, visokom tehnologijom i velikom koncentriranošću u pariškoj regiji
- **država ima velik udio u ključnim industrijskim granama:** crna metalurgija, automobilska ind., zrakoplovna ind. i ind. oružja
- **najznačajnije industrije:** aeronautika u Toulouseu (Concorde zajedno sa Britancima), automobilska ind. (Renault, Citroen i Peugeot), kemijska, farmaceutska (Vichy, Garnier...) i ind. telekomunikacija (Alcatel, Thomson...)
- **crna metalurgija** – nalazišta u Loreni (Nancy)
- **obojena metalurgija** – u alpskom dijelu i u Pirinejima – aluminij, bakar, olovo, cink i nikal
- **industrija željezničkih vozila (lokomotiva i vagona)** – superbrzi vlakovi TGV
- **industrija oružja** (ratni zrakoplovi Mirage) i **industrijskih strojeva** (Peugeot, Renault i Citroen)
- **po broju zaposlenih i ostvarenoj dodanoj vrijednosti najznačajnija je prehrambena industrija** – pokriva domaće potrebe i izvozi skupe proizvode (vino, sir...)
- značajne su kemijska ind. (lijekovi), farmaceutska ind. i proizvodnja parfema
- tekstilna ind.- na sjeverozapadu – Pariz – svjetski centar mode
- velike francuske luke – industrijska središta: **Marseille, Le Havre i Dunkerque**

Tercijarne djelatnosti

- ostvaruje oko 2/3 BDP-a
- posebno se ističe **turizam** (oko 83 mil. turista – dobit od 54 mlrd. \$) – turistička velesila – **prva po broju turista u svijetu**
- duga turistička tradicija – od 19. st
- **glavna turistička područja:** Pariz, Azurna obala, Srebrna obala u Biskajskom zaljevu, dolina Loire, obale Normandije i Alpe
- osim turizma razvijen je promet i druge tercijarne djelatnosti

SEKTORI DJELATNOSTI	UDIO ZAPOSLENOG STANOVNIŠTVA (%)	UDIO VRIJEDNOSTI BDP-a (%)
I.	3,8	1,9
II.	24,3	18,3
III.	71,8	79,8

POLITIČKA ULOGA

- visoka razina neovisnosti u svjetskoj politici – smatraju da bi trebali biti svjetska velesila
- teško su prihvaćali prvenstvo Njemačke i SAD-a
- za vrijeme Charlesa De Gaullea – neovisni o zapadnom i istočnom bloku, nisu bili članica NATO-a
- danas su članica NATO-a i EU-a gdje je uz Njemačku najvažnija članica te odlučuje o strateškim pitanjima EU-a

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

- NAZIV: Ujedinjeno kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske
- POVRŠINA: 244 140 km²
- BROJ STANOVNIKA: 63 mil. (2013.)
- PROSJEČNA GUSTOĆA NASELJENOSTI: 259 st/km²
- BDP (nominalni): 2 602 mlrd. USD (2012.)
- BDP (per capita) 36 600 USD (2012.)
- natalitet = 12,29 ‰ (2012.)
- mortalitet = 9,33 ‰ (2012.)
- razlika = 2,96 ‰ (2012.)
- GLAVNI GRAD: London (7,3 mil st), 2. po veličini Birmingham (1 mil st), 3. po veličini Leeds (726 000 st) – Edinburgh (1,8 mil st), Belfast (284 000 st) i Cardiff (327 000 st)

RELJEF (pogledaj u udžbeniku za osnovne škole)

- gorja: Sjeverno visočje, Grampijansko gorje (najveći vrh Ben Nevis – 1344 m), Južno visočje, Kumbrijsko gorje, Penini, Kambrijsko gorje, poluotok Cornwall
- od europskog kopna odvojena kanalom La Manche

PRIRODNO-GEOGRAFSKE REGIJE

- osam različitih regija:
 1. sjeverno škotsko pobrđe
 2. središnja škotska nizina
 3. južno škotsko pobrđe
 4. Penini
 5. Wales
 6. jugozapadni engleski poluotok
 7. južna engleska nizina
 8. Sjeverna Irska

Sjeverno škotsko pobrđe

- sjeverna polovica Škotske
- planinski nizovi, visoravni i duboke doline
- ogoljelo i neplodno tlo, hladno
- rijetko naseljena regija

Središnja škotska nizina

- plodno tlo, razvijena poljoprivreda
- ugljenokopi i brojne industrijske tvrtke
- ovdje živi većina Škota
- gradovi: Edinburgh i Glasgow

Južno škotsko pobrđe

- valovita brda, niskog raslinja

- ovčarstvo
- rijeka Tweed

Penini

- stara gromadna gorja koja se protežu od Škotske granice do polovice Engleske
- rubni dijelovi Penina bogati ugljenom
- Lake District – zapadno od Penina – jezera i brda – rekreacijsko područje Engleske

Wales

- prevladava Kambrijsko gorje
- najveća naseljenost na obali (nizina) i riječnim dolinama
- viši predjeli – ovčarstvo
- jug Walesa – rudnici ugljena (tvornice u blizini)

Jugozapadni engleski poluotok (Cornwall)

- obala klifovita (bijeli klifovi – Albion)
- plodno tlo s dovoljno padalina – razvijena poljoprivreda (povrtlarstvo i mliječno govedarstvo)

Južna engleska nizina

- zauzima veliki dio Engleske
- ovdje živi većina stanovništva UK-a
- zaravan Midland (na sjeveru, tik do Penina) – industrijsko središte UK-a - Birmingham
- dolina rijeke Temze – južno od Midlanda – London (trgovačko, političko, kulturno, financijsko i industrijsko središte UK-a)

Sjeverna Irska

- bogata polja i pašnjaci – ispaša stoke i poljoprivreda
- 1/5 stanovništva živi u Belfastu – glavni grad i vodeće središte Sj. Irske

VELIKI LONDON

- stopa urbaniziranosti stanovništva – oko 90%
- sedam veliki metropolitanskih područja (1/3 stanovništva):
 1. Veliki London – 9 mil. st u metropolitanskom području; 13 mil. u aglomeraciji
 2. Manchester
 3. Liverpool
 4. Sheffield
 5. Newcastle upon Tyne
 6. Birmingham
 7. Leeds
- 5 ih se nalazi u središnjoj Engleskoj (Manchester, Liverpool, Sheffield, Birmingham i Leeds); London na jugoistoku a Newcastle upon Tyne na istočnoj obali

ANGLIZACIJA SVIJETA

- zemlja u kojoj je započela 1. industrijska revolucija
- kolonijalna velesila – počinje slabjeti nakon 2. svj. rata (Commonwealth)
- značajan utjecaj u EU i dobri odnosi s SAD-om
- zemlja (društvo) znanja – rastuće kvartarne djelatnosti
- industrija visokih tehnologija
- veliki proizvođač čelika i proizvođač industrijskih proizvoda (vozila, motori, zrakoplovi, željeznička vozila te oprema)

- proizvodnja sofisticirane elektronske opreme
- proizvodnja satelita i suvremenog oružja
- 4. u svijetu po proizvodnji i izvozu farmaceutskih proizvoda
- velika nalazišta nafte i zemnog plina u Sjevernom moru – dovoljno za vlastite potrebe

ITALIJA

- POVRŠINA: 301 230 km²
- BROJ STANOVNIKA: 59 685 227 (2012.)
- PROSJEČNA GUSTOĆA NASELJENOSTI: 103 st/km²
- BDP (nominalni): 2014 mlrd. USD (2012.)
- BDP (per capita): 33 115 USD (2012.)
- HDI: 0,881 (25. u svijetu)
- n = 9,06 ‰ (2012.)
- m = 9,93 ‰ (2012.)
- r = -0,87 ‰ (2012.)
- GLAVNI GRAD: Rim
- jedna od najrazvijenijih zemalja na svijetu – članica G8
- administrativno je podijeljena na 20 regija

GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ITALIJE

- poluotok koji je povezan na sjeveru s Alpama
- mediteranska klima – duga obala
- osam prirodnih regija:
 1. alpski i predalpski prostor
 2. Padska nizina
 3. sjevernojadranska nizina
 4. Apenini
 5. Apulija i jugoistočna nizina
 6. zapadna obala i unutrašnjost
 7. Sicilija
 8. Sardinija

Alpski i predalpski prostor

- visoke i prostrane planine i nizine
- skijaški turizam, poljoprivreda i stočarstvo
- brojne hidroelektrane
- akumulacijska i ledenjačka jezera

Padska nizina

- između Alpa na sjeveru i Apenina na jugu
- najgušće naseljeno područje Italije
- Milano i Torino – najindustrijaliziraniji dio Italije
- područje isušeno i pretvoreno u plodno tlo

Sjevernojadranska nizina

- mala regija na sjeveru Jadrana
- vapnenačko područje, nije pogodno za poljoprivredu
- Trst (najveći grad)

Apenini

- protežu se gotovo kroz cijelu Italiju
- brdovito i planinsko područje – šume i pašnjaci
- u središnjem dijelu razvijena poljoprivreda i stočarstvo
- južni Apenini – od Molisea do Kalabrije – najsiromašniji dio Italije
- najveći grad - Genova

Apulija i jugoistočna talijanska nizina

- prevladavaju zaravni
- klifovi na Jadranskoj obali
- razvijena poljoprivreda, osobito maslinarstvo i ribolov
- Bari i Taranto – glavne luke i industrijska središta

Zapadna obala i unutrašnjost

- uz obalu Tirenskog mora
- razvijeno područje (odmah iza Padske nizine po razvijenosti)
- na sjeveru Toskana i Umbrija – gospodarski razvijene regije
- obalna nizina gusto naseljena
- Rim i Napulj – na jugu regije

Sicilija

- najveći otok Sredozemlja
- planine i ravni
- unutrašnjost otoka – stočarstvo; u gradovima – industrija
- najveći grad Palermo

Sardinija

- u Tirenskom moru
- planine, visoravni i obalne ravni
- stočarstvo u planinskom području
- najgušće naseljena obalna ravan – Cagliari (najveći grad)

GOSPODARSKI RAZVOJ NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

- do 1953. – 30% poljoprivrednog stanovništva
- nagla industrijalizacija nakon priključenja EEZ-u (1957.) – 3. put se povećala od 1953. do 1968.
- jedna od najrazvijenijih europskih zemalja
- od 1960. do 1994. najproduktivnija industrija Europe s većom stopom rasta od Njemačke i SAD-a
- danas većina radi u tercijarnim djelatnostima, samo 3% u poljoprivredi i 25% u industriji

SEKTOR DJELATNOSTI	UDIO ZAPOSLENOG STANOVNIŠTVA (%)	UDIO VRIJEDNOSTI BDP-a (%)
I.	3,9	2
II.	28,3	23,9
III.	67,8	74,1

- politička nestabilnost ne šteti ekonomiji (česte smjene vlada, a izvoz i gospodarski rast stabilni)

REGIONALNE RAZLIKE U RAZVIJENOSTI

- glavno industrijsko i gospodarsko područje je na sjeveru Italije
- trokut Milano – Torino – Genova – najrazvijeniji dio Italije (Pijemont i Lombardija)
 - industrija je razvijena na potezu Venezia – Torino, oko Bologne i Firenze te oko Rima
 - južno od Rima industrija je rijetka
- **Milano** – (1,3 mil. st – konglomeracija 4,5 mil) – industrijsko središte Italije – kemijska, strojogradnja, elektrotehnička, automobilska ind, bankarstvo, modno središte. (Milano ostvaruje BDP 8 puta veći od Hrvatskog BDP-a)
- **Torino** – automobilska industrija (FIAT)
- **Genova** – luka na Ligurskom moru; polazna točka dvaju naftovoda preko Alpi
- glavno poljodjelsko područje – dolina rijeke Po – kapitalom intenzivna poljoprivreda

- južna Italija – siromašna i slabo industrijaliziran kraj – više ljudi se bavi poljoprivredom ali su prihodi niži (radom intenzivna poljoprivreda)
- treća Italija – dio Italije koji nije razvijen kao sjever, ali ni nerazvijen kao jug – srednja Italija – danas ima pozitivna gospodarska kretanja
- značajna uloga turizma u BDP-u (3. po važnosti iza industrije strojeva i opreme te ind. tekstila i odjeće)

IRSKA – PRIMJER NOVOG RAZVOJNOG MODELA

- POVRŠINA: 70 273 km²
- BROJ STANOVNIKA: 4,63 (2013.)
- BDP (per capita): 35 110 USD (2012.)
- GLAVNI GRAD: Dublin (1,129 mil. st)
- SASTAV: 92% Irci / 87% katolici
- OSTALI GRADOVI: Cork (119 000 st), Galway (75 000 st), Tallaght (71 500 st) i Limerick (57 000 st)
- do ulaska u EU nerazvijena zemlja
- razvojni projekt:
 - ulaganje u školstvo
 - maksimalno korištenje članstva u EU
 - visoka strana ulaganja (informatičke tehnologije)
 - dugoročna razvojna politika (neovisna o vladama)

ZEMLJA ZNANJA I INFORMATIZACIJE

- do 1980-ih uglavnom poljoprivredna zemlja tradicionalno ustrojena – slabo razvijena
- 1990-ih nagli razvoj – posebno računalne tehnologije
 - 1977. – 65% BDP-a UK-a; 2000. – 93% BDP-a UK-a; 2007. – 126% BDP-a UK-a
- velika američka ulaganja u Irsku – posebno u računalnu tehnologiju
- izvoz informatičkih proizvoda – 1/3 irskog izvoza
- središte brojnih američkih informatičkih tvrtki za europsko tržište

USPJEŠNA RAZVOJNA POLITIKA

- IDA (Irska industrijska razvojna agencija) – zadaća joj je privući strana ulaganja
 - ciljali su gazela industrije (industrije brzog rasta)
- usmjerenost na industrije visoke obrazovane radne snage – industrija koja se ne može lako premješati
- strategija Irske bila je povećati obrazovnu razinu svoga stanovništva, posebno u informatičkoj industriji
- Irska je usmjerila financijska sredstva EU-a u obrazovanje stanovništva za informatičke, visokotehnološke industrije i telekomunikacijsku mrežu
- 6 glavnih skupina djelovanja:
 1. porezni poticaji
 2. novčane potpore
 3. potpore za istraživanje i razvoj
 4. potpore učenju
 5. zajmove za projekte
 6. inicijative za razvoj fizičke infrastrukture

USPJEŠAN IRSKI MODEL

- Irska je iskoristila sve dobre mogućnosti koje nude globalna ekonomija, članstvo u EU, gazela industrije i industrije temeljene na visokoobrazovanoj radnoj snazi

GRUPACIJA NAFTA

OSNIVANJE I OBILJEŽJA NAFTA-e

- Ugovor o slobodnoj trgovini (FTA) – između SAD-a i Kanade – 1989. g
 - uklanjanje svih carina između Kanade i SAD-a
- Sjevernoamerička zona slobodne trgovine (NAFTA) – 1994. – SAD, Kanada i Meksiko
 - uklanjanje svih trgovinskih prepreka (carine, dopuštene količine trgovanja, državne potpore, administrativni propisi...) između članica
 - svaka članica ima pravo na zasebnu trgovinsku politiku prema nečlanicama

INDUSTRIJA SE SELI U MEKSIKO

- industrija računala (sastavljanja računala) preselila se u Meksiko 1980-ih – Gvadalajara
- jeftina radna snaga u Meksiku – jeftinije sastavljanje nego u SAD-u – nije potrebna obrazovana radna snaga – IBM postaje konkurentniji na svjetskom tržištu
- seljenje industrije iz SAD-a u Meksiko na desnoj strani rijeke Rio Grande – nastali su brojni gradovi s industrijskim postrojenjima (montažne tvornice – maquiladoras) – lohn poslovi – jednostavniji poslovi sklapanja proizvoda
 - najveća koncentracija: Ciudad Juárez, Tijuana, Mexicali, Nuevo Laredo i Matamoros

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

AMERIČKI SAN

–